

сами о собі ■
сами о себе ■
самі про себе ■
самі пра сябе ■

samiosobie

miesięcznik społeczno kulturalny / 169 / grudzień 2022

Гала-канцэрт Фестывалю Беларуская песня

Можна было пачуць беларускія песні ў розных музычных жанрах. У канцэртнай зале Вышэйшай школы фінансаў і кіравання ў Беластоку прайшоў гала-канцэрт Агульнапольскага фестывалю „Беларуская песня 2022”. На сцэне выступілі салісты і калектывы, хоры ды дуэты – пераможцы цэнтральных адборачных конкурсаў фестывалю.

Канцэрт традыцыйна распачаўся прыгожай і вельмі шчырай песняй “Мой беластоцкі край” на словы вядомага паэта Аляксандра Баршчэўскага. Пакуль на сцэне месца заняла музыка, старшыня Беларуска-

га Грамадска-Культурніцкага Таварыства, **Васіль Сегень**, зачытаў ліст, у якім былі адзначаны 9 дзеяоў культуры, музычныя кіраўнікі шматлікіх беларускіх калектываў на Падляшшы – кожны з ніх быў узнагароджаны

Ганаровай адзнакай падляшскага ваяводства, а як падзяка за працу на ніве беларускай культуры, атрымалі кветкі ды воплескі ад публікі.

– Гала-канцэрт – гэта вельмі ўрачысты момант, дзе выступа-

юць лаўрэаты нашага фестывалю – гаворыць старшыня БГКТ Васіль Сегень. Тыя, хто перамог у сваіх катэгорыях. Мы задаволеныя, як арганізатары, што ўдалося ўсё ж такі, нягледзячы на ўсе складанасці і цяжкасці давесці нашае мерапрыемства да шчаслівага канца. Вядома, сёлета канцэрт праходзіць не як заўжды ў Опэры, традыцыйна мы рабілі яго перад пачаткам Вялікага Посту, зараз у лістападзе. У сувязі з палітычнай

сітуацыяй, вайной ва Украіне і тым, што Беларусь стала на бок агрэсара, мы парвалі ўсе кантакты з афіцыйнымі беларускімі уладамі, гэта таксама абазна-

чэна фестывалю кожны знойдзе нешта для сябе, апрача лаўрэатаў конкурсу на сцэне выступіць вядомы і вельмі папулярны калектыў „Ас”.

Кожную песню хацелася слухаць і слухаць, а гучала іх шмат: аўтэнтчных і апрацаваных, народных і сучасных эстрадных. Разам з лірычнымі, абрадавымі і любоўнымі творамі слухачы пачулі і моцныя патрыятычныя песні.

– Песня – гэта неад’емная частка чалавека. Сёння ў гэтым месцы яе свята, поўнае радасці, шчасця, усмешкі – гаворыць **Люцына Смактуновіч**,

чае тое, што няма ў праграме знакамітых калектываў з Беларусі. Аднак мы не складаем рукі, і я думаю, што ў час нашага

войт гміны Гайнаўка. Цешуся, што магу правесці гэты час разам з выканаўцамі, трэба падтрымліваць беларускую куль-

туру, тое, што мы тут зараз прысутнічаем, сведчыць аб нашай любоўі да песні, мовы і традыцыі.

З кожным годам пашыраецца геаграфія фестывалю, з'яўляюцца новыя цікавыя калектывы ў гарадах і вёсках. А старэйшыя ды малодшыя спевакі прадстаўляюць разнастайны рэпертуар. Вядомыя калектывы такія як «Крыніца» і «Мікрон» з Беластока, «Рэха пушчы» і «Куранты» з Гайнаўкі, «Васілёчкі» з Бельска Падляскага ці «Арляне» з Орлі... Іх творчы ўзровень не зніжаецца, а рэпертуар узбагачаецца новымі творами і сцэнічнай культура.

Значную частку ўдзельнікаў мерапрыемства складаюць маладыя выканаўцы – навучэнцы беларускіх ліцэяў, студэнты ВНУ. Сярод іх выдатная і ўзнагароджаная на шматлікіх фестывалях **Марыя Савіцкая** з Беластока.

– Тут асаблівая атмасфера. Я вельмі люблю выступаць з беларускім рэпертуарам, таму што ён блізка майму сэрцу. Спяваю па беларуску ад прадшколля, пасля былі конкурсы «Беларуская песня» для дзяцей. Зараз удзельнічаю ў дарослым фестывалю і ўжо гэта традыцыя.

Мерапрыемства ўжо ў 29 раз наладзіла Беларускае Грамадска-Культурніцкае Таварыства ў Беластоку.

У чым сакрэт моцы і даўгалецця фестывалю? Напэўна, перш за ўсё ў тым, што на Падляшшы захаваліся не толькі аўтэнтчныя носьбіты беларускай песні, якія паспелі перадаць традыцыі новым маладым пакаленням, але і любоў этнічных беларусаў да яе шчырасці і мілагучнасці.

У гала-канцэрце прынялі ўдзел артысты з Беластоку, Бельска-Падляскага, Гайнаўкі, Орлі, Маліннікаў, Дубровы-Беластоцкай, Супраслі, Міхалова, Козлікаў ды Гарадка. Усе выканаўцы ўжо чакаюць чарговых фестывальных конкурсаў.

Анна Домань
фота **Міра Лукша**

Вакол Сяргея Дубінскага

У апошнюю суботу кастрычніка ў Музею малой айчыны ў Студзіводах сабралася вялікая група аматараў гісторыі, археалогіі і культуры. Усё дзеля таго, каб падчас сэмінара аддаць належнае і ўспомніць выдатнага археолога з Падляшша Сяргея Дубінскага (1884-1937).

Сяргей Дубінскі, адзін з заснавальнікаў сучаснай беларускай археалогіі. Яго ведае кожны студэнт, які хоць трохі займаецца гісторыяй Беларусі. Нарадзіўся ў вёсцы Наройкі, на тэрыторыі сённяшняй гміны Драгічын, у сям'і праваслаўнага святара а. **Антана Дубінскага**, Быў ён настаяцелям парафіі ў Наройках (1883-1900) і Семятычах (1900-1915), таксама драгічынскім благачынным.

Паасобныя этапы адукацыі **Сяргея Дубінскага** праходзілі хутка. Пасля заканчэння Літоўскай духоўнай семінары ў Вільні, паступіў ва Універсітэт ў Юр'еве (Тарту), а пасля ў Санкт-Пецярбургскі імператарскі ўніверсітэт. Сталіца Расіі была тады адным з найважнейшых цэнтраў пражывання і дзейнасці беларускай інтэлігенцыі. Праз некалькі гадоў, як студэнту археалагічнага факультэта, яму было дазволена займацца самастойнай практыкай у родным рэгіёне – на надбужаньскім Падляшшы. На працягу двух гадоў (1910-1911) ён правёў многія даследаванні, у тым ліку ў Баціках Далейшых і Бліжэйшых, Ключаве, Цэцэлях, Слохах і Рогаўцы.

Як правіла, археолог да сваіх прац прыцягваў простых людзей – жыхароў вёскі. Сярод іх былі і хлопцы-падлеткі, і мужчыны сярэдняга ды сталага ўзросту. Адкуль пра гэта ведаем? Дубінскі вельмі скупулёзна дакументаваў ход працы. Пры

гэтым фатаграфаваныя былі не толькі самыя археалагічныя аб'екты, але і людзі. На фотаздымках з раскопак Дубінскага бачым адзенне простых людзей — вышыванкі, камізэлькі, шырокія штаны, высокія боты, шапкі з казырком. Так апранаўся беларус з Падляшша на пачатку дваццатага стагоддзя. Дакументуючы даследаванне, Дубінскі паказаў этнаграфічны ландшафт беларускай вёскі Падляшша. Несумненна, ён ведаў пра важнасць сваёй справы.

Менавіта гэтым фотаздымкам прысвечана выстава, створаная ў рамках сэмінара. На трынаццаці дошках прадстаўлены фатаграфіі, якія з'яўляюцца дакументацыяй даследаванняў Дубінскага. Арыгіналы здымкаў, разам са справаздачамі з раскопак, захоўваюцца ў фондах Інстытута гісторыі матэрыяльнай культуры РАН у Санкт-Пецярбургу.

Выставу афіцыйна адкрыў гаспадар мерапрыемства **Дарафей Фіёнік** і прафесар Варшаўскага Універсітэта **Генадзь Семянчук**. Апрача здымак з надбужаньскага рэгіёна ёсць тут таксама прадстаўленыя раскопкі ў вёсцы Ляхі ды Козьлікі над Нарвай. Тут Сяргей Дубінскі дабраўся, верагодна, па прапанове свайго ўніверсітэцкага сябры **Яўгена Хлябцэвіча**, сына настаяцеля царквы ў Кленіках. Дубінскі напэўна меў добры кантакт з мясцовымі – гэта быў іх зямляк, навуковец са сталіцы Імперыі,

Удзельнікі сустрэчы. Даклад Вадзіма Белявца пра этнагенезу Славян

Выстава фотаздымкаў з даследаванні Сяргея Дубінскага, на фота справа – з лева Дарафей Фіонік

му. Ведалі яго як паважанага навукоўца. У савецкі перыяд быў ён адным з дзвюх стваральнікаў усходнееўрапейскай археалогіі, а ў 1932 годзе выдаў першую ў Еўропе бібліяграфію археалогіі!

Адчуваецца, што ў Сяргея Дубінскага была нейкая патрыятычная апантанасць і гэта яго згубіла. Ён быў адным з першых ахвяр **Сталіна**. Пасля арышту ў 1931 г. быў зламаны чалавекам. Сваё жыццё закончыў у Курапатах. Дзякуючы Дубінскаму кожны можа паставіць самыя складаныя пытанні пра ўласную падляшскую

які размаўляў на сваёй мове! Верагодна, гэта матывавала іх набываць веды і імкнуцца да лепшай адукацыі.

Пасля адкрыцця выставы пачаўся сэмiнар, у якім прынялі ўдзел дакладчыкі з Беларусі і Польшчы. Генадзь Семянчук распавёў пра складаную і трагічную гісторыю Дубінскага. Імкненне падляшскай моладзі да адукацыі ў яго часы было вельмі вялікае. Беларускасць пад прозвішчамі Дубінскіх, Хлебцэвічаў, Краскоўскіх, Гаворскіх і іншых, фармавалася тады на нашых вёсках. Ці быў Дубінскі ў час вучобы ў Пецярбургу па-

трыётам Падляшша? Ці быў ён Беларусам – задае сабе пытанне Семянчук. – Хутчэй так.

У сталіцы Расіі апынуўся сярод беларускай інтэлігенцыі. Яго беларускасць не была мадэрная, але

натуральныя. Гадамі ён працаваў над адукацыяй Беларусаў. Грошы, якія былі прызначаныя на даследаванні Дубінскага, ішлі ад Імператарскай Акадэміі Навук – яны іх не давалі абы ка-

гісторыю. – падсумаваў свой расказ прафесар Семянчук.

Археолог з Мінска **Мікалай Плавінскі**, які цяпер працуе ў Варшаўскім універсітэце, запрэзэнтаваў навейшую кніжку

прывсечаную здымку зроблены ў 1920-ыя гады падчас археалагічных даследаванняў на Беларусі. Іх галоўным арганізатарам быў Сяргей Дубінскі. Гледзячы на вышываныя кашулі мясцовых, навакольны пейзаж, чалавек з дапамогай сваёй фантазіі размалёўвае гэтыя малюнкi і ўяўляе сабе іх сапраўдны каларыт. Пра гэ-

та падумалі таксама творцы альбома і выкарыстоўваючы сваё ўяўленне і штучны інтэлект размалювалі некаторыя малюнкi са сваёй калекцыі. Фотаздымкі цудоўна адлюстроўваюць прыроду розных рэгіёнаў Беларусі. На жаль кніжка на гэты момант недаступная ў Польшчы.

Плавінскі распавёў таксама пра найвышшыя знаходкі з перыяду, ў

якім жыхары Скандынавіі плылі праз тэрыторыі сённяшняй усходняй Еўропы ў Канстанцінопаль. Не маглі абмінаць беларускіх зямель ды пакінулі тут многа матэрыяльнай спадчыны.

Вадзім Белявец з Варшаўскага Універсітэта раскажаў пра розныя тэорыі этнагенезу Славян. Пра гэтую справу гавораць ад многіх гадоў розныя беларускія археолагі. Паводле найвышшых даследаванняў праславянская культура фармавалася на Прыпяцкім Палессі ў I-IV стагоддзі н.э. Важную ролю ў вывучэнні найстаражытнейшай гісторыі Беларусі адыгрывае археалагічнае становішча ў Грыневічах Вялікіх на Падляшшы. Белявец разам за студэнтамі і сябрамі археолагамі пачаў даследаваць становішча на Палессі, якія гаварылі пра найстарэйшых Славян.

Чацвёртым дакладчыкам на семінары быў археолаг Збігнеў Місюк з Нацыянальнага інстытуту спадчыны, звязаны таксама са студзіводскім музеем. Ён распавёў пра даследаванні помнікаў археалогіі ў верхнім цячэнні ракі Машчоны. Вельмі цікава было паслухаць апавед пра археалагічна-гістарычны краявід наваколля Святой Гары Грабаркі, якая распаложаная па-над далінай Трасцянца, прытоку Машчоны. Варта тут дадаць, што гэтым летам, пад кірункам Збігнева Місюка, прайшоў маладзёжны археалагічны летнік па слядах Дубінскага. Група моладзі змагла пазнаёміцца з помнікамі археалогіі на Надбужаншчыне, якія сто гадоў таму даследаваў наш вялікі зямляк.

Навуковая сустрэча была чарговым крокам да прамоцыі асобы Сяргея Дубінскага, які меў вялікі ўплыў нахштальт сённяшняй беларускай археалогіі. Можна яго залічыць да найбольш значных сыноў падляшскай зямлі.

Максім Фіонік
Фатаграфіі: **Максім Фіонік**

Talent i praca

Odszedł Jan Czykwin, syn Artema i Olgi (urodzony 18 maja 1940 w Dubiczach Cerkiewnych, zmarł 14 listopada 2022 w Bielsku Podlaskim), białoruski poeta, historyk literatury, tłumacz, wydawca. Ostatni z założycieli białoruskiego stowarzyszenia literackiego „Białowieża”, od 1989 roku jego prezes, profesor nauk humanistycznych Uniwersytetu Warszawskiego i Uniwersytetu w Białymstoku. Pełnił funkcję kierownika Zakładu Filologii Rosyjskiej, był dyrektorem Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej Uniwersytetu w Białymstoku. Przez kilkanaście lat piastował także stanowisko kierownika działającej w ramach instytutu Katedry Rosyjskiej Literatury Dawnej. Urodzony i wychowany na Podlasiu, które nazywał swoją „małą ojczyzną”, prof. Jan Czykwin zapisał się w świadomości społeczeństwa jako popularyzator i współtwórca kultury białoruskiej, upowszechniający bogatą wielonarodową tradycję naszego regionu. Laureat medalu Franciszka Skoryny i Złotego Medalu „Zasłużony Kulturze Gloria Artis”.

Debiutował w 1957 roku na łamach „Niwy”. Członek Polskiego Towarzystwa Rusycystów, Związku Literatów Polskich, Związku Pisarzy Białoruskich, Międzynarodowego Stowarzyszenia Białorutenistów, Białoruskiego PEN-Centrum. Od 1990 roku był redaktorem serii wydawniczej „Biblioteka Białoruskiego Stowarzyszenia Literackiego „Białowieża”, od 1998 redagował pismo literacko-krytyczne „Termopile”.

Jan Czykwin był jednym z największych i najstynniejszych pisarzy białoruskich w Polsce, autorem licznych zbiorów poezji. Jego poezja jest filozoficzna, symboliczna, czasem skomplikowana i metaforyczna. Autor kilkudziesięciu tomów poetyckich i badawczych, m.in. «Іду» („Idę”) (1969), «Святая студня» (Święta studnia) (1970), «Неспакой» („Niepokój”) (1977), «Светлы міг» („Jasne mgnienie”) (1989), «Кругавая чара» («Puchar pity w kręgu») (1992), «Свет першы і апошні» („Świat pierwszy i ostatni”) (1997), «Крэйдавае кола» („Koło kredowe”) (2002), «Жменя пяску» („Garść piasku”) (2008), «Адно жыццё. Выбранае» („Jedno życie. Wybrane”) (2009), «На беразе Дубіч-Царкоўных» („Na brzegu Dubicz Cerkiewnych”) (2010), «Здарылася быць» („Przytrafiło się bycie”) (2015), «Трохкрылыя птахі» („Trójskrzydłe

ptaki”) (2018)... Ukazały się m.in. dwie książki z artykułami literackimi i krytycznymi Jana Czykwina: „Dalecy i bliscy. Pisarze białoruscy za granicą” (1997) oraz „Z powołania i obowiązku” (2005). Jest autorem zbioru wybranych przekładów na język białoruski 54 polskich poetów XX wieku, które zostały zebrane w książce „Liście srebrnej topoli”... W tłumaczeniach – m.in. „Odpoczynek przy wyschniętym źródle”.

Jaki był syn szlacheckich Białorusinów, kiedyś bosonogi chłopiec z podlaskiej wsi, dziecko wojenne? Jan Czykwin: – To pytanie jest interesujące nawet dla mnie. Moja biografia ma wiele warstw. Mieszkałem we wsi przez pierwsze dziesięć lat. Gdzieś od 1950 do 1959 w Bielsku, potem zaczyna się okres warszawski – 1959-1964, potem z krótką przerwą wracam, mieszkam w Białymstoku, potem znowu trzy

lata w Warszawie, potem znowu wracam do Białegostoku. A od 1984 jestem z powrotem w Warszawie od dwunastu lat... Albo w Białymstoku, albo Bielsku. Wiąże się to również z moją pracą – od 1985 do 1997 byłem pracownikiem Uniwersytetu Warszawskiego. Mieszkam w Bielsku od 1990 roku. Tak więc ten mój wiejski okres to tylko pierwsze lata życia. A po drugie, moje dzieciństwo zostało przerwane. A moja poezja to w dużej mierze doświadczenie tamtych lat dzieciństwa, młodości, które musiałam przeżyć na wsi, które zostały zatrzymane – przeżywam je w twórczości, w poezji. Tworzę mit wiejskiego życia, wiejskiego chłopca, dziecka. Mit. Można to nazwać jeszcze trafniej – jest to pewna estetyzacja, idealizacja wiejskiego życia. Choć w tej idealizacji nie ma przesady, bo życie na wsi ma swoje niewątpliwie pozytywne strony. Dla mnie najciekawszym momentem życia wsi, a szczególnie mojego życia, było poczucie wolności. Wolność. Wiejskie dziecko, jakim byłem, jak odczuwałem, moi rodzice w niczym mnie nie ograniczali. Miałem pełną swobodę. (...) Wolność. To mit, i nie mit. Z zewnątrz może się wydawać, że to jakaś dekoracja, ale tak było. I te sceny z tego młodego życia – młodzi ludzie wspinający się po drzewach, zaglądający do

gniazd, spacerujący wzdłuż rzeki z kijami, przeskakujący przez rzekę, rozpalający ognisko, piekący ziemniaki... Gdybym się urodził w Bielsku, nie byłoby tego. Poza tym mieliśmy dużą rodzinę (cztery siostry i brat), ja byłem najmłodszy, nie czułem może jakiej opieki, ale nie byłem specjalnie zmuszany do pracy fizycznej, bo zawsze był ktoś, kto to zrobił, nie było tego dużo, bo moi rodzice nie byli bogaci. Mieli własnego konia, krowy, owce, gęsi, kury, psa... -- wszystko co było w gospodarstwie. Stodoła, siano, gdzie latem wszyscy spali, ojciec był pszczelarzem, mieliśmy własny miód, mieliśmy zadbane sad przy domu, jeden z najlepiej utrzymanych w Dubiczach...

Janek pisał wcześniej, zanim redaktor „Niwy” i założyciel „Białowieży” **Jarzy Wołkowycki** odkrył go na spotkaniu w bielskim liceum białoruskim. – Oczywiście pisałem wcześniej. Zaczęłem pisać, kiedy byłem w piątej czy szóstej klasie. Pamiętam swój pierwszy „wiersz”, tak jak Wiktor Szwed, który napisał wiersz i nauczyciel go pochwalił. Na zajęciach podpisałem swój rysunek wierszem. Nauczyciel przeczytał i powiedział, że jest bardzo interesujący. Takie coś zapada w duszę młodego człowieka w pewnym, najwyraźniej dobrym czasie. Rośnie jak jakaś rozsada, puszcza kielki. (...)

«Swoje wiersze podpisywałem pseudonimami, wstydzilem się – gdzież jest ten Białystok, słowo drukowane... Ono jest swego rodzaju tajemnicą, uświęconą. Miałem szacunek do książek od początku, od moich narodzin. W domu były książki. Patrzysz na książkę – jest taka ciekawa, tajemnicza; jak powstaje taka książka? Między innymi mieliśmy geografie rosyjskich autorów, gdzie były stroje żołnierzy i książąt – to takie ciekawe, jak to się robi? Czyżby byli tacy ludzie? W Dubiczach takich nie ma! Fantazja zaczyna działać. I szacunek dla książki”.

I nie było u Niego zbędnego-

słowa, zbędnego wersu: – Mam śmiałość i odwagę powiedzieć, że w odniesieniu do mojej poezji moje pierwsze tomy pokazują jakby drogę pewnej samorealizującej się linii i bohatera lirycznego wkraczającego w dojrzałe życie. Nie muszę się wstydzic pierwszych tomów, wierszy. Kolejne książki podążają po pewnej wznoszącej się linii.

I z prozy, do której wrócił w ostatnich latach. „Przyśniło mi się coś, czego nie można od razu zrozumieć. Siedzę na łóżku, jak na brzegu rzeki – i patrzę w sen. Wygląda na to, że przyśniło mi się to po raz pierwszy. Po tylu latach, niezwykle wyraźnie, stukot do okna... To było w 1956 roku, może 57, a nawet 58. Byłem wtedy u brata. W wiosce zaszły duże zmiany. Brat został prezesem... Leżał pierwszy, delikatny, bojaźliwy śnieg. Ktoś ze strony Grabowca rzucił w nocy, rzucił z całych sił kamień w okno pokoju, w którym już zasnąłem. Wtedy – o ile pamiętam – wcale się nie bałem. Wszystko zawładnęło sercem. Okazuje się jednak, że uderzenie kamienia w okno, odgłos sypiącego się szkła, dudnienie kamienia o podłogę – wszystko to zostało zapisane w mózgu. A ostatniej nocy, kiedy byłem fizycznie wyczerpany, nerwowo spięty, z archiwum pamięci wyszedł dawny czas, z nieoczekiwanymi dźwiękami... Obudziłem się nagle, tak jak wtedy, z sercem łomoczącym do granic bólu. I w oczach z trójskrzydłymi ptakami”. Jan jest wielkim erudyta, filozofem-człowiekiem książki. „Czytam książkę „Wenecja” Jarosława Iwaszkiewicza. Jak słodko się czyta, co za stylistyczna swoboda. Czarujące słowo. Głęboko emocjonalny opis cmentarza. Grób Strawińskiego, Diagilewa w Torcello”. Jak cykl „Trójskrzydłe ptaki”, które mają lecieć szybciej i wyżej, z trzecim skrzydłem podporowym, ale komu potrzebne jest trzecie skrzydło? Jak wygląda trzecia noga najpiękniejszej baletnicy? Mistrzostwo. Poeta-człowiek książki nie ma zbędnych słów,

Fotograf z Szastał

W obecnych czasach, gdy wszyscy pstrykają zdjęcia, fotografia trochę straciła na wartości. Co prawda i dziś prawdziwy fotograf, a właściwie fotografik, jest artystą. Dawniej było to rzemiosło wymagające czasu i pewnych nakładów finansowych. Nie każdego było stać na zrobienie zdjęć w atelier fotograficznym. Jednak dzięki fotografom-amatorom i ich pracy mamy utrwalone obrazy ludzi, których już nie ma, miejsc, które się zmieniły, wydarzeń, które miały dawno miejsce.

■ Jednym z takich fotografów był **Stefan Zinkiewicz**, zwany przez innych Stepankiem. Urodził się 26 kwietnia 1910 roku we wsi Szastały. Był synem **Jana Zinkiewicza** oraz **Mariny** z domu **Pugaciewicz**.

Stefan był człowiekiem niezwykle utalentowanym. Gdyby urodził się w innym miejscu i czasie, zapewne osiągnąłby o wiele więcej. Zajął się amatersko fotografią. Robił zdjęcia i samodzielnie je wywoływał. Nie były to tylko zdjęcia własnej rodziny, ale także ludzi z Szastał przy pracy, zdjęcia dawnego Bielska czy też miejsc w Polsce, gdzie Stefan przebywał.

Miał także swoją pasiekę i lubił grać na mandolinie. Był listonoszem. Po wojnie, gdy poczta nie miała czym zapłacić wynagrodzenia, Stepanko przez rok był listonoszem za darmo. W dzisiejszych czasach coś takiego jest nie

zarówno w wierszu, jak i prozie. Wszystkie chowają się na chwilę między okładkami, by po otwarciu książki ożyć. Aby nadszedł moment odkrycia tego chłopca z książką, filologa stojącego obok swojego taty pod drzewem na podwórku w Dubiczach-Cerkiewnych. Obaj są z książkami – ojciec Artem i Janka, już uczeń. I krok po kroku, już niebosy Janka, schludny, w garniturze i pod krawatem, bo jak chodzić z książką, jeśli duch nie jest czysty i uroczysty, wyszedł z pierwszą księgą „Idę”, wciąż niespokojny, choć pewny siebie, czując każde świetliste mgnienie, przez pierwszy i ostatni świat, do tego pierwszego i ostatniego źródła słów. Ostatnio z wielkim bólem rozdierającym z każdym oddechem wnętrzości, z poczuciem spełnienia, ważnej dla ducha narodu pracy, z westchnieniem, ze spokojem na szlachetnej twarzy dotarł z kielichem do jasnego źródła, do świętej studni. I jest tam potrzebny. Jak ci białowieżanie, którzy odeszli – nawet z tamtej strony doglądają swojej niwy i wysyłają nam natchnienie:

*Ён нават з таго боку поле
даглядае,
Свой вольны дух нашчадкам*

*высылае
І ў моіве сыходзіць на палетак
У дожджыку здаровым кожным
летам,
У песні, жаўруком што ўзаўецца,
Што адазвецца і слязоў, і болям
сэрца.
Ідзем за імі па той сцежцы
жніўнай,
Па пожнях, ў спёцы, халадах і
ліўнях.
А крыж распяты між раллэй і
небам
Яднае нашы думкі-мары, род і
глебу.*

Beata Siwek: – Antropologia filozoficzna, zaproponowana w wierszach Jan Czykwina, zakłada, że człowiek jest istotą dramatyczną, której dramat toczy się w przestrzeni dobra i zła. Bohater wierszy Czykwina to człowiek dążący do rozszyfrowania tajemnicy życia, odnalezienia duchowego pierwiastka ukrytego w materii i będącego przyczyną wszystkiego, co jest dostrzegalne zmysłami. Próbuje dotrzeć do tajemnicy transgresji, uchwycić czas przechodzenia od życia do śmierci.

Mira Łuksza
fot. **archiwum autorki**

Listonosz Stefan Zinkiewicz
Maria Zinkiewicz, żona Stefana z córką Eugenią podczas wykopków
Dawny Bielsk z drewnianą zabudową

do wyobrażenia. A wtedy Stefan Zinkiewicz uważał, że ta praca i tak mu się opłaca. Za zanesione telegramy dostawał obiad. Dzięki temu nie musiał już spożywać posiłku w domu. A że listy, telegramy i gazety rozwoził rowerem, to nie ponosił kosztów paliwa.

w parafiach w Bończy, Hrubieszowie, Chełmie i Kalnikowie. Stefan Zinkiewicz jeździł w odwiedziny do córki i zięcia i tam też robił zdjęcia. Co ciekawe, wywołane fotografie dawał ludziom za darmo.

Dzięki jego pasji i niezwyklej pracowitości ocalały od zapomnienia

Marysieczką. 29 listopada 1992 roku dołączyła do niego żona Maria.

Zdjęcia i wszelkie pamiątki związane ze Stefanem Zinkiewiczem zachowały się przede wszystkim dzięki wnukom, **Marii** i **Michałowi**. Maria jest w tej chwili, jak dawniej jej mama, matuszką w cerkwi w

Stepanko wszędzie jeździł z aparatem fotograficznym. Sam nauczył się robić i wywoływać zdjęcia.

Stefan Zinkiewicz ożenił się także z mieszkanką Szastał, **Marią Czarkowską**, urodzoną 28 grudnia 1909 roku. Mieli jedną córkę, **Eugenię**. Eugenia została żoną batuszki **Michała Łukaszuka**, który przez 24 lata był proboszczem w parafii Szczyty-Dzięciołowo. Wcześniej posługę kapłańską pełnił

sylwetki ludzi, których nie ma już pośród nas czy miejsc, które się zmieniły. Ocalały dawne widoki z Bielska Podlaskiego z drewnianą zabudową, wąskimi brukowanymi ulicami, staw z łabędziami, czy też drzewa, których w Bielsku obecnie jest coraz mniej.

Stefan Zinkiewicz zmarł 4 marca 1982 roku. Spoczął na starym cmentarzu w Bielsku Podlaskim obok swej matki Mariny zwanej

Szczytach, gdzie posługę kapłańską pełnił o. **Jan Stepaniuk**.

Dzięki wnukom Stefan Zinkiewicz i jego praca nie poszły w zapomnienie. Tak często stare zdjęcia są palone lub wyrzucane przez młodych, bo wydaje im się, że nie mają żadnej wartości. A przecież wartość takich starych fotografii po prostu nie ma ceny.

Iwona Zinkiewicz
fot. **archiwum autorki**

Bogdan Martyniuk, niżej cerkiew w Radrużu, praca Joanny Żochowiec z Bacik Bliższych (fot. z albumu „Zabytki Sztuki cerkiewnej w rysunkach dzieci i młodzieży”, 1997 rok)

Lekarz zabytkowych cerkwi

W listopadowym numerze „PP” ukazała się archiwalna rozmowa z dr Barbarą Tondos, historykiem sztuki, która w latach 60. zajęła się ratowaniem cerkwi i ich wyposażenia w Bieszczadach, Beskidzie Niskim, w powiatach przemyskim i lubaczowskim, na terenach objętych wysiedleniami w ramach Akcji Wisła. Przypominając tragiczne losy cerkwi, pozostawionych przez ludność ukraińską i łemkowską, warto wspomnieć dr. Bogdana Martyniuka – lekarza, którego pasją było ratowanie od zniszczenia i zapomnienia zabytków cerkiewnych.

Bogdan Martyniuk był postacią nietuzinkową. Urodził się w 1939 roku w Dermaniu koło Równego na Wołyniu, wówczas leżącego na terytorium Drugiej Rzeczypospolitej, a obecnie na Ukrainie. Matka **Maria** była nauczycielką urodzoną w Warszawie, ojciec **Teodor**, Ukrainiec, był lekarzem. W czasie drugiej wojny światowej podczas hitlerowskiej okupacji ojciec był zmuszony do udzielania pomocy medycznej różnym grupom partyzanckim, co spowodowało, że po zajęciu Wołynia przez Związek Radziecki w 1944 roku, został skazany na dziesięć lat kolonii karnej za współpracę z Ukraińską Armią Powstańczą.

W 1953 roku Bogdan Martyniuk wraz z matką opuszcza radziecką Ukrainę. Początkowo mieszkają w Sosnowcu u siostry matki, a następnie przenoszą się do Warszawy. Tutaj Bogdan kończy liceum i studia na Akademii Medycznej. Od 1964 roku, kiedy uzyskuje dyplom lekarza, rozpoczyna pracę w warszawskich szpitalach. Najdłużej, bo aż do emerytury, był internistą w Instytucie Psychiatrii i Neurologii.

Bogdan Martyniuk był niekwestionowanym znawcą architektury i sztuki cerkiewnej. Z jego inicjatywy powstała działająca w latach 1983-1999 Społeczna Komisja Opieki nad Zabytkami Sztuki Cerkiewnej przy Towarzystwie Opieki nad Zabytkami. Bogdan Martyniuk był też działaczem Ukraińskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego. W 1989 roku kandydował w wyborach do Sejmu z listy Unii Chrześcijańsko-Społecznej. Za

swoją działalność na rzecz kultury otrzymał w 2006 roku Srebrny Medal „Zasłużony Kulturze Gloria Artis”.

Zmarł 22 września 2018 roku. Został pochowany w rodzinnym grobie na warszawskich Starych Powązkach.

W tym miejscu warto krótko przypomnieć działalność Komisji Opieki nad Zabytkami Sztuki Cerkiewnej, której przewodniczącym były Bogdan Martyniuk i przez którą przewinęło się wiele osób, także z Podlasia.

Głównym celem organizacji było ratowanie i przyczynienie się do właściwego utrzymania oraz popularyzacji cerkiewnych zabytków. Działania Komisji doprowadziły do uratowania m.in. drewnianych cerkwi w Korczminie (XVI wiek), Kruhelu Wielkim (XVII wiek), Łukawcu (1701 rok), Mycowie (XVIII wiek), Łopience (1757 rok) oraz dzwonnicy w Teniatyskach (1759

rok), Siedliskach (XVIII wiek), Michniowcu (1902 rok).

Dzięki wakacyjnym młodzieżowym i studenckim obozom konserwatorskim uporządkowano w tamtym czasie dziesiątki zabytkowych cmentarzy w Beskidzie Niskim, Bieszczadach i na Roztoczu.

Z inicjatywy Komisji uratowano setki nagrobnych i przydrożnych kamiennych krzyży i rzeźb łemkowskich oraz blisko dwa tysiące krzyży bruśniańskich.

Na Podlasiu Komisja przyczyniła się do restauracji prawosławnego cmentarza z XIX wieku w Nowoberezowie i wpisania go do rejestru zabytków.

Istotną rolę w popularyzowaniu zabytków odegrały organizowane konkursy plastyczne „Zabytki sztuki cerkiewnej w rysunkach dzieci i młodzieży” oraz plenery plastyczne dla ich laureatów.

Nela Szczuka

Пра сур'ёзную гісторыю ў нефармальнай атмасферы

Гавораць пра сур'ёзнае, мінулае і гісторыю ў прыемнай атмасферы і вясёлым настрою. З 22 чэрвеня 2022 года ў Беластоку пачаў сваю дзейнасць гістарычны клуб Beer4U – лекцыі па гісторыі на самыя розныя тэмы, з выдатнымі лектарамі ды ў самай спрыяльнай атмасферы – бары Beer4U.

Але пра гісторыю можна (і трэба) гаварыць у розных умовах. Гэта частка еўрапейскай акадэмічнай традыцыі: размовы на сур'ёзныя тэмы ў не зусім сур'ёзнай атмасферы ды ў суправаджэнні алкаголю. Няма ў іх ніякага акадэмізму і фармалізму. Таму гістарычны клуб карыстаецца такой папулярнасцю.

Клуб Beer&History — гэта першы крок да стварэння паўнаважнага беларускага цэнтра, які б займаўся рознымі актыўнасцямі ў плане гісторыі: ад экскурсій да стварэння свайго музея, таму стваральнікі просяць наведвальнікаў пра фінансавую падтрымку – каб сабраць сваю тэхніку, м.ін. праектар, фотаапарат, розныя рэчы для онлайн-трансляцыяў.

Анна Домань

У тэксце выкарыстаныя інфармацыі і фото замешчаныя на сайце <https://mostmedia.io/2022/08/12/gistarychny-klub-beerhistory/>

У клубе можна выпіць піва ды паслухаць гісторыкаў з лекцыямі на розныя тэмы. Бывае і так, што ў час сустрэчы не хапае месца ўсім прысутным. Прыходзяць беларусы, а таксама украінцы і палякі. Ёсць інтэграцыя, добры настрой і паглыбленне ведаў. Пасля лекцыі

— дыскусія, пытанні да аўтара, піва і нефармальныя размовы, каб як найбольш удзельнікаў магло захацаць ў мінулае.

Гэта не адзіная гістарычная суполка ў горадзе. У Беластоку існуе Беларускае Гістарычнае Таварыства (БГТ), якое складаецца з прафесійных гісторыкаў.

Cmentarze. Ziemia życia i śmierci

Na Podlasiu przez wieki zamieszkiwało wiele narodowości, tworzących wielojęzyczną mozaikę kulturową, znajduje się sporo starych, interesujących cmentarzy. Stanowią dziedzictwo żyjących tu Białorusinów, Ukraińców, Rosjan, Tatarów. Są też doskonałym miejscem do badań naukowców i archeologów, etnografów i etnologów. „Miasto mar-

tych” na Podlasiu przyciąga też wielu badaczy z Białorusi.

– Odwiedzając cmentarze na Podlasiu, widzimy wiele znajomych śladów, których na Białorusi już nie ma – mówi nekropolistka **Wolha Siamaszka** z Białorusi. – Drewniane krzyże, krzyże kowalskie, wyroby huty w Sztabinie, prace majstrów z Grodna i Białegostoku. Cieszę się, że na Podlasiu ta spu-

ścizna się zachowała, ponieważ na Białorusi cmentarze ulegają zniszczeniu. Oczywiście, pracując na mogiłkach znajdujemy i takie „rodzynki”, ale w Polsce jest ich o wiele więcej. Podlaskie nekropolie pokazują nam, jak dawniej wyglądały miejsca pochówków i możemy badać tę spuściznę polsko-białoruskiego pogranicza.

Cmentarze to nie tylko miejsca

pochówku, ale także konsolidacji społeczeństwa. Dlatego ważne jest pytanie, czym są mogiłki białoruskie a czym polskie? I jak możemy współpracować.

Czy możemy mówić o cmentarnej spuściznie?

– To tak jak ze spuścizną kulturową – dodaje dr **Grażyna Charytoniuk-Michiej** z Uniwersytetu w Białymstoku. – Kiedy obecnie patrzymy na cmentarze miejskie, widzimy wielką unifikację, takie same pomniki, równe alejki, takie same zdobnictwo. I nie ma znaczenia, czy jest to cmentarz prawosławny, czy rzymskokatolicki. Na starszych wiejskich mogiłkach zachowały się jeszcze tradycje przodków – są to m.in. żeliwne i kute krzyże z XIX wieku, gdzie czas i ręka ludzka pozostawiły mocne ślady.

– W przestrzeni medialnej często słyszymy o badaczach, którzy opisują i zajmują się miejscami pochówków Polaków poza granicami Polski, m.in. na Białorusi (mieszkańcy nazywają je polskimi cmentarzami) – podkreśla Wolha Siamaszka. – Białoruscy badacze dokumentują podlaskie cmentarze, szukając śladów wspólnej historii i

tradycji, chcąc znaleźć białoruskie nazwiska, wypytać mieszkańców wsi o rzeźbiarzy czy autorów prac na mogiłach. Często spotykamy się ze stwierdzeniem, że jak katolik to Polak, a jak prawosławny to Białorusin, co nie zawsze pokrywa się z prawdą.

– Z moich badań wynika, że cmentarze na Podlasiu i na Białorusi mimo wielu podobieństw, różnią się – mówi dr Grażyna Charytoniuk-Michiej. – U naszych sąsiadów jest „inna moda” i nie chodzi tu tylko o kolor wstążek czy zniczy. Przy mogiłach na wielu cmentarzach, zarówno wiejskich jak i miejskich, stoją stoły i ławki, ludzie jeszcze kultywują obrzęd „Dziadów”, wspólnie spożywanego na cmentarzu posiłku i modlitwy za dusze przodków. I jesienią, i wiosną takie *pominki* się odbywają.

– Na Podlasiu jest wiele nagrobków pisanych w języku polskim. To zrozumiałe, obywatele i państwo polskie dbają o swoją historyczną pamięć – dodaje Wolha Siamaszka. – Nie zmienia to faktu, że są miejsca i mogiły, które można określić jako białoruskie. Podczas swoich wędrówek spotkałam także

nowe nagrobki z napisami w języku białoruskim. I było ich więcej niż możemy spotkać na Białorusi. Myślę, że to taki kompromis, kiedy można zachować swoją tożsamość, pozostawić na nagrobku napis po białorusku.

Na starych miejskich cmentarzach można zobaczyć wiele ciekawych nagrobków – ażurowe odlewane krzyże, rzeźby aniołów, wysokie obeliski i kolumny. A na niektórych wiejskich cmentarzach zachowały się nawet drewniane krzyże i kolorowe pomniki. Na niebiesko lśnią np. w Dubiczach Cerkiewnych, wpisując się w leśny krajobraz. Nierzadko otulone wyszywaniem rękawicami wskazują, że dba się tu nie tylko o pamięć przodków, ale też o dobro kultury materialnej tych ziem. Gdzie byśmy nie żyli, w jakim kątku planety, ważne byśmy pamiętali o ziemi – do życia i do śmierci.

Anna Petrovska

Spotkanie, którego tematem było dziedzictwo podlaskich cmentarzy, odbyło się w ramach klubu historycznego Beer4U

Sami o Sobie. Miesięcznik społeczno-kulturalny. Nieodpłatny dodatek do Przeglądu Prawosławnego
Współfinansowany ze środków Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji
oraz Fundacji im. Księcia Konstantego Ostrońskiego
ISSN 1899-9018 Nr indeksu 371416

Wydawca: Fundacja im. Księcia Konstantego Ostrońskiego

Redaguje zespół: Andrzej Charyło (sekretarz redakcji), Eugeniusz Czykwini (redaktor naczelny)
Doroteusz Fionik, Natalia Klimuk, Ałła Matreńczyk, Anna Petrovska
Anna Radziukiewicz (zastępca redaktora naczelnego), Dorota Wysocka

Opracowanie graficzne: Dorota Wysocka

Skład komputerowy: Halina Kierdelewicz

Adres redakcji: 15-399 Białystok, ul. Składowa 9; tel./fax (0048 – kier. z zagranicy) 85 742 18 57
e-mail: redakcja@przegladprawoslawnny.pl; www.przegladprawoslawnny.pl

Publikacje wyrażają jedynie poglądy autorów i nie mogą być utożsamiane z oficjalnym stanowiskiem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Публикації виражають лем погляды авторів і не можуть бути ідентифіковані з офіційним становищем Міністра Внутрішніх Справ і Адміністрації. Публикации выражают только точку зрения авторов и не могут быть отождествлены с официальной позицией министра внутренних дел и администрации. Публікації виражають лише точку зору авторів і не можуть ототожнюватися з офіційною позицією Міністра внутрішніх справ і адміністрації. Публікації виказують тільки меркванні аўтараў і не могуць быць ідэнтыфікаваны з афіцыйнай пазіцыяй Міністра Унутраных Спраў і Адміністрацыі.